

Leerplan

OPLEIDING

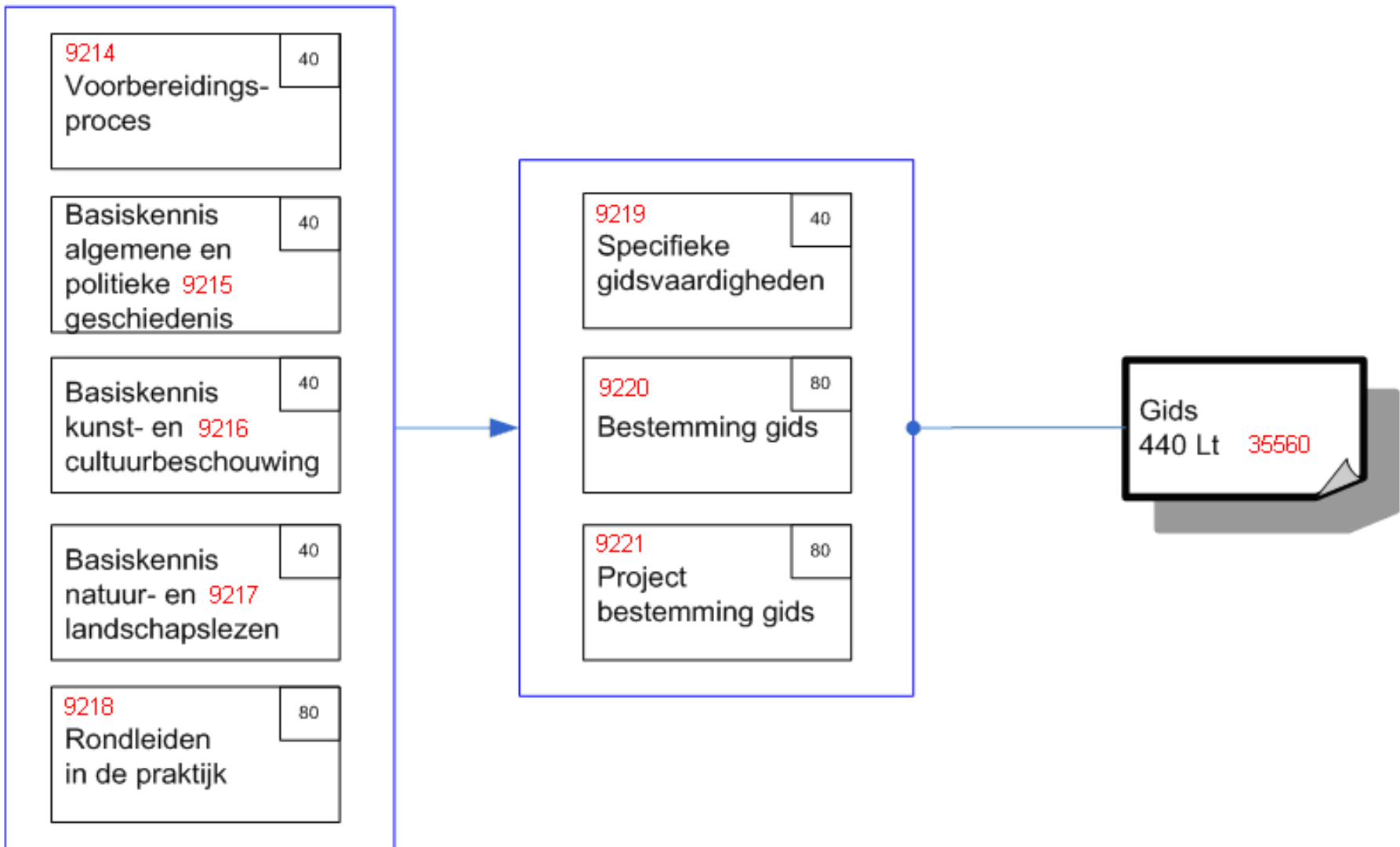
Gids

Hoger Beroepsonderwijs
Modulaire opleiding
BO HB 003

Studiegebied
Handelswetenschappen en bedrijfskunde

Goedkeuringscode:
Voorlopige goedkeuring 08-09/1948/N/V10

mei 2009

Meewerkende centra voor volwassenenonderwijs

- PCVOA
Laageind 19,2940 Stabroek
Brialmontlei 45,2018 Antwerpen
info@pcvoa.be

- PCVO Perspectief
Nonnemeersstraat 15 ,9000 Gent
info@mercatorpcvo.be

- CVO De Oranjerie
Boudewijnvest 3,3290 Diest
info@deoranjerie.be

- CVO Turnhout
Koninklijk Atheneum
Boomgaardstraat 56, 2300 turnhout
info@cvoturnhout.be

- CVO Spermalie
Snaggaardstraat 15, 8000 Brugge
info@spermalie.be

Inhoudstafel

1	Inleiding	5
2	Beginsituatie	6
3	Algemene doelstellingen van de opleiding	7
4	Methodologische wenken en didactische hulpmiddelen	8
5	Evaluatie van de cursisten	9
6	Modules	10
6.1	M HB 016, Voorbereidingsproces, 40 LT	10
6.1.1	Algemene doelstelling van de module	10
6.1.2	Beginsituatie	10
6.1.3	Leerplandoelstellingen en leerinhouden	10
6.2	M HB 017, Basiskennis algemene en politieke geschiedenis, 40 LT	12
6.2.1	Algemene doelstelling van de module	12
6.2.2	Beginsituatie	12
6.2.3	Leerplandoelstellingen en leerinhouden	12
6.3	M HB 018, Basiskennis kunst- en cultuurbeschouwing, 40 LT	14
6.3.1	Algemene doelstelling van de module	14
6.3.2	Beginsituatie	14
6.3.3	Leerplandoelstellingen en leerinhouden	14
6.4	M HB 019, Basiskennis natuur- en landschapslezen, 40 LT	16
6.4.1	Algemene doelstelling van de module	16
6.4.2	Beginsituatie	16
6.4.3	Leerplandoelstellingen en leerinhouden	16
6.5	M HB 020, Rondleiden in de praktijk, 80 LT	17
6.5.1	Algemene doelstelling van de module	17
6.5.2	Beginsituatie	17
6.5.3	Leerplandoelstellingen en leerinhouden	17
6.6	M HB 024, Specifieke gidsvaardigheden, 40 LT	20
6.6.1	Algemene doelstelling van de module	20
6.6.2	Beginsituatie	20
6.6.3	Leerplandoelstellingen en leerinhouden	20
6.7	M HB 025, Bestemming gids, 80 LT	22
6.7.1	Algemene doelstelling van de module	22
6.7.2	Beginsituatie	22
6.7.3	Leerplandoelstellingen en leerinhouden	22
6.8	M HB 026, Project bestemming gids, 80 LT	24
6.8.1	Algemene doelstelling van de module	24
6.8.2	Beginsituatie	24
6.8.3	Leerplandoelstellingen en leerinhouden	24
7	Bibliografie	26

1 Inleiding

De doelgroepen voor de opleiding Gids zijn volwassenen die meestal hooggeschoold zijn met een brede culturele belangstelling en een open geest. Het gaat hier dan meestal ook over zeer heterogene groepen. Dit leerplan werd opgebouwd op het bestaande opleidingsprofiel BO HB 003 van Gids .Het werd samen gesteld in samenwerking met centra uit de verschillende netten(onderwijs) en met alle belangrijke actoren uit de toeristische sector en Toerisme Vlaanderen.

Er werd ook gestreefd naar een gemeenschappelijke basis tussen de leerplannen GIDS en REISLEIDER.

Na de opleiding Gids (440 Lt) behaalt men een certificaat Gids.

Een gids laat de bezoekers kennismaken met zijn “eigen Vlaamse biotoop”. Dankzij zijn verhaal verwerven de bezoekers inzicht in de geschiedenis, de kunst en de cultuur van de leefwereld van de gids. Deze opleiding wordt vanuit een breed perspectief met oog voor diversiteit uitgebouwd. De bezoekers ontdekken zo parallellen en verschillen met de eigen geschiedenis, kunst en cultuur. Door dit inzicht kan respect en waardering groeien voor de geschiedenis, de kunst en de cultuur van de andere en de daaraan gebonden waarden en normen. Deze door Toerisme Vlaanderen erkende stad-, streek- en museumgidsen kunnen tewerkgesteld worden door de verschillende actoren op de toeristische markt.

2 Beginsituatie

De cursisten die wensen te starten in de opleiding gids/reisleider moeten voldoen aan de toelatingsvoorwaarden van het decreet Volwassenenonderwijs van 2007.

We richten ons naar kandidaten met een hogere opleiding. Meertaligheid is een troef.

Het is bovendien wenselijk om een intakegesprek te organiseren om te peilen naar:

- Motivatie
- Communicatieve vaardigheden
- Talenkennis

3 Algemene doelstellingen van de opleiding

De sleutelvaardigheden zijn algemene competenties die in alle modules aan bod dienen te worden gebracht. Zij worden tevens evenveel geoefend in deze opleiding als daar buiten, o.a. door globaal in een sociale context te functioneren. Waar zij in dit leerplan onder de resp. modules worden vermeld, worden zij ook expliciet geoefend en geëvalueerd. De opleiding schenkt de nodige aandacht aan een interactieve en participatieve rol van de cursisten.

Een gids heeft een grondige kennis van het te gidsen onderwerp. Deze kennis kan hij/zij gestructureerd en vanuit een breder kader afstemmen op een concrete doelgroep. Hij kan voldoende flexibel inspelen op verschillende doelgroepen. De gids is een verteller die aangepaste, gedoseerde informatie kan verwerken in een boeiend verhaal dat betekenis geeft aan het geadiste onderwerp dat (opnieuw) tot leven komt.

Hij kan vertrekend van de (zintuiglijke) waarneming zelf elementen opmerken en daarbij verwondering wekken. Hij kan affectie uitstralen voor het onderwerp, begrip, interesse en inzicht laten ontstaan bij de bezoekers/cliënten, zelfs betrokkenheid.

Hij benadert de bezoekers vol respect voor hun anders zijn, hun culturele verscheidenheid. Hij kan hen rust en veiligheid bieden, letterlijk en figuurlijk waardoor bezoekers meer aandacht krijgen voor het aanbod.

Deze opleiding beantwoordt volledig aan de eisen die vanuit de toerismesector en Toerisme Vlaanderen gesteld worden aan de opleiding van gidsen en reisleiders.

De volgende sleutelvaardigheden zijn na te streven

Sleutelvaardigheid	Specificatie	Code
CONTACTVAARDIGHEID	In staat zijn om contact te leggen en eventueel te onderhouden, ook in moeilijke situaties (onder meer met mensen met verschillende opvattingen en achtergrond).	SV06
EMPATHIE	In staat zijn zich in te leven in iemands situatie, er begrip voor op te brengen en er tactvol mee om te gaan.	SV11
PRODUCTIEVE TAALVAARDIGHEID NEDERLANDS	In staat zijn zich op een adequate wijze mondeling en schriftelijk in het Nederlands uit te drukken.	SV25
KRITISCHE INGESTELDHEID	In staat zijn zichzelf en zijn omgeving in vraag te stellen, de waarde van een bewering of een feit, de haalbaarheid van een vooropgesteld doel te verifiëren, alvorens een stelling in te nemen.	SV15
LEERBEKWAAMHEID	In staat zijn om, via geëigende leerprocessen, zijn competenties te verbreden en te verdiepen.	SV18
LEERGIERIGHEID	In staat zijn om actief te zoeken naar situaties om zijn competenties te verbreden en te verdiepen.	SV19
FLEXIBILITEIT	In staat zijn om zich aan te passen aan wijzigende omstandigheden, onder meer middelen, doelen, mensen en procedures.	SV12
EEN WERKPLAN KUNNEN MAKEN	In staat zijn om op systematische wijze te beslissen welke stappen men bij de uitvoering van een taak zal zetten.	SV10
PROBLEMEN ONDERKENNEN EN OPLOSSEN	Zien dat er een probleem is, waar het precies gesitueerd is en er een oplossing voor aanreiken.	SV23
VERANTWOORDELIJKHEIDSZIN	Aandacht hebben voor de consequenties van een taak en beslissingen nemen op basis van mogelijke consequenties ervan.	SV31

4 Methodologische wenken en didactische hulpmiddelen

4.1. Referentiekaders

Het referentiekader is het beroepsprofiel GIDS (SERV D/2002/4665/17)

4.2. Gelijkwaardigheid met eenheden uit andere structuurschema's

Bij de opstelling van het modulaire opleidingsprofiel GIDS werd rekening gehouden met het gelijklopende opleidingsprofiel REISLEIDER.

- De Basismodules namelijk M HB 016, 017, 018, 019, 020 van het opleidingsprofiel Gids zijn gelijk aan de basismodules namelijk M HB 016, 017, 018, 019, 020 van het opleidingsprofiel Reisleider.

4.3. Uitrusting

Ruime lokalen met PC, beamer en internetverbinding + scherm

TV met Video en DVD-aansluiting.

Informatiebronnen, kaartmateriaal, structuurplannen.

4.4. Pedagogisch Didactische wenken

In de inhoud van de leerstof en vooral ook in de manier waarop de inhoud wordt aangeboden en in de evaluaties moet er rekening gehouden worden met de dialectiek tussen kennis, vaardigheden en attitudes.

Didactisch wordt dus, naast doceermomenten, zoveel mogelijk een beroep gedaan op interactieve en ervaringsgerichte werkvormen, die de cursisten aanzetten tot reflectie, in plaats van hen de leerstof passief te laten consumeren en verwerken.

Doorheen alle modules is het aangewezen om een functionele afstemming na te streven. Alle docenten kunnen via vakvergaderingen en coördinatie dit helpen waarmaken.

5 Evaluatie van de cursisten

5.1. Evaluatie in het volwassenenonderwijs

Evaluatie is een inherent deel van het leerproces. Didactische evaluatie geeft informatie aan de cursisten en leraren over het succes van het doorlopen leerproces en biedt zo kans om het rendement van cursisten en lesgevers te optimaliseren.

5.2. Doel van de evaluatie

- In de eerste plaats worden de algemene doelstellingen geëvalueerd die opgenomen zijn in de basiscompetenties die geëvalueerd moeten worden nagaan van de effectiviteit van het leerproces.
- In de eerste plaats worden sterke en zwakke kanten van de cursist opgespoord. Indien nodig kan remediëring en bijkomende begeleiding voorzien worden. De cursist wordt door de evaluatie aangezet tot reflectie over zijn eigen leerproces.
- Een evaluatie verschaft ook duidelijkheid over wat van de cursist verwacht wordt en in welke mate hij beantwoordt aan de vooropgestelde criteria. In overleg met de cursist kunnen evaluatiegegevens gebruikt worden om beslissingen te nemen over het verdere traject. Het is aanbevolen om de evaluatiecriteria vooraf aan de cursisten mee te delen. Deze criteria kunnen best vooraf besproken worden in de vakgroep.

5.3. Kwaliteit van de evaluatie

Een relevante evaluatie beantwoordt aan een aantal criteria. Validiteit, betrouwbaarheid, transparantie en didactische relevantie zijn criteria die bijdragen tot de kwaliteit van de evaluatie.

Validiteit geeft aan in welke mate de evaluatiescores een maat zijn voor de beheersing van de beoogde doelstellingen. Betrouwbaarheid slaat op het feit dat de scores correct en juist zijn. Evaluatie is transparant indien de cursisten over alle nodige informatie beschikken zowel voor een degelijke voorbereiding als voor de concrete uitvoering van de evaluatietask (examen, toets, opdracht, paper). De evaluatie is didactisch als zij bijdraagt tot het leerproces. Niet elke modulecomponent moet afzonderlijk geëvalueerd worden.

Voor de praktische modules wordt aangeraden de beoordeling zo objectief en valide mogelijk te organiseren door gebruik te maken van bij voorkeur dezelfde evaluatoren, die een zelfde visie en evaluatiecriteria hanteren.

Examengidsbeurten moet zo bij voorkeur door vooral dezelfde evaluatoren worden beoordeeld.

Kwaliteitsvolle evaluatie houdt een goede mix in van kennis, inzichten, vaardigheden en attitudes. Hiermee competentiegericht werken betekent aandacht voor een overdraagbaarheid over andere studieobjecten, leersituaties en diverse doelgroepen

6 Modules

6.1 M HB 016, Voorbereidingsproces, 40 LT

Administratieve code: 9214

6.1.1 Algemene doelstelling van de module

Als cursist verwerf je in deze module basisinzichten over communicatie en elementaire kennis over het werkveld van de toekomstige gids en reisleader. In het onderdeel 'Informatieverwerking en - verwerking' word je vertrouwd gemaakt met de wijze waarop je degelijk en betrouwbaar materiaal kan opsporen bij het voorbereiden van een gidsbeurt of een reis.

6.1.2 Beginsituatie

- Er zijn geen bijkomende instapvoorwaarden bovenop de algemeen geldende instapvoorwaarden van het decreet van 15 juni 2007 betreffende het volwassenenonderwijs.

6.1.3 Leerplandoelstellingen en leerinhouden

Leerplandoelstellingen	B/U	Leerinhouden	Methodologische wenken
met inbegrip van basiscompetenties (B), uitbreidingsdoelstellingen (U) De cursisten kunnen			
Component oriëntatie praktijk sector doelgroepen identificeren M HB 016 BC 01	B	- Methodologie en systematiek: hoe zoek je informatiebronnen - Verschillende types van informatiebronnen ((gedrukte, digitale, internet, (schriftelijke en mondelinge) film, e.a.)) - Evaluatie en kritische beschouwing van informatie	Praktijksessies in de bibliotheek en openleercentrum
elementaire kenmerken van rondleidingsmethodieken onderscheiden M HB 016 BC 02		- Eenvoudige beginselen van kritische reflectie (historische kritiek)	Seminarievorm/geleide oefening
kennis van de toeristische en culturele sector functioneel toepassen M HB 016 BC 03		- Van informatie tot gidsbeurt, tekstanalyse en selectie, synthese. Citeren en refereren, Bibliografische notitie	Goede onderlinge afstemming van (gast)docenten zodat geen overlappings en/of hiaten bij voorbereiding en uitvoering van de opdrachten
De cursist beheerst elementaire spreektechnieken M HB 016 BC 04		- Elementaire spreektechnieken: concrete inhouden	

Leerplandoelstellingen met inbegrip van basiscompetenties (B), uitbreidingsdoelstellingen (U) De cursisten kunnen	B/U	Leerinhouden	Methodologische wenken
<i>Component informatieverwerking en -verwerking</i> informatie voor een opdracht verzamelen M HB 016 BC 05 informatie voor een opdracht verwerken M HB 016 BC 06 binnen de opdracht eigen doelstellingen formuleren M HB 016 BC 07 zich de gevonden informatie eigen maken M HB 016 BC 08 classificatiemethoden toepassen M HB 016 BC 09			

Leerplandoelstellingen met inbegrip van basiscompetenties (B), uitbreidingsdoelstellingen (U) De cursisten kunnen	B/U	Leerinhouden	Methodologische wenken
		<ol style="list-style-type: none"> 5. De volle middeleeuwen (met bijvoorbeeld de Vikingen, de kruistochten en de relaties met de Moslimwereld, de verhouding kerk en staat, de Magna Charta, ...) 6. De heropleving van de steden (met bijvoorbeeld stedelijke geografie, middeleeuwse handel, gilden en ambachten, autonomie, sociale tegenstellingen en strijd) 7. De late middeleeuwen en de vorming van de nationale staten (met bijvoorbeeld de koningshoven, de zwarte dood, pausen in Avignon, de honderdjarige oorlog, boekdrukkunst, val van Constantinopel...). 8. De nieuwe tijd van sterke Europese staten met een wereldhorizon (met bijvoorbeeld de politieke en territoriale evolutie van onze gewesten tot 1830, het absolutisme, ontdekkingsreizen, wereldhandel, de reformatie en contrareformatie, de inquisitie, de Verlichting, ...) 9. De lange 19de eeuw (met bijvoorbeeld de Industriële Revolutie en de socio-economische en politieke evolutie in België, de Amerikaanse onafhankelijkheid, de Franse revolutie, Napoleon, het industrieel kapitalisme, communisme en socialisme, kolonialisme, Risorgimento, Duitse eenmaking, WOI, de Russische revolutie, Freud,....) 10. De 20ste eeuw (met bijvoorbeeld de socio-economische en politieke evolutie van België met de nadruk op de breuklijnen in de Belgische samenleving, de hedendaagse federale staat, de democratische ontwikkeling en mensenrechten, Volkenbond, WOII, Koude Oorlog, dekolonisatie, EU, China, Cuba, 11 september, economische crisis, ...) 	<p>vanuit een multiculturele context.</p> <p>Bespreken van actuele maatschappelijke thema's in een historisch perspectief.</p> <p>Oefening in historische informatie selecteren, doseren, verhalend behandelen</p>

6.3 M HB 018, Basiskennis kunst- en cultuurbeschouwing, 40 LT

Administratieve code: 9216

6.3.1 Algemene doelstelling van de module

In deze module verwerf je de basiskennis over kunst en cultuur die je in staat stelt om op een kritische en creatieve manier gidsbeurten of reizen inhoudelijk vorm te geven aangepast aan de doelgroep.

6.3.2 Beginsituatie

- Er zijn geen bijkomende instapvoorwaarden bovenop de algemeen geldende instapvoorwaarden van het decreet van 15 juni 2007 betreffende het volwassenenonderwijs.

6.3.3 Leerplandoelstellingen en leerinhouden

Leerplandoelstellingen met inbegrip van basiscompetenties (B), uitbreidingsdoelstellingen (U) De cursisten kunnen	B/U	Leerinhouden	Methodologische wenken
een thema situeren op basis van parate kennis over kunst en cultuur M HB 018 BC 01 kritisch reflecteren op actuele maatschappelijke ontwikkelingen op basis van parate kennis over kunst en cultuur M HB 018 BC 02	B	Algemeen : chronologisch - thematisch overzicht van de westerse kunst en cultuur met aandacht voor de verbanden tussen verschillende kunstuitingen, voor de inbedding in de ruimere historische ontwikkelingen, voor de interactie met niet westerse culturen en voor de situering van de kunst en cultuurhistorische ontwikkeling van onze gewesten. Van de volgende 10 thema's komen er 6 uitgebreid en 4 beperkt aan bod : 1. De historische ontwikkeling van kunst en cultuurgeschiedenis en een actuele kijk op kunst, cultuur- en erfgoedbeleid. 2. De kunst en cultuur van de prehistorie en van de eerste grote culturen en wereldrijken (met bijvoorbeeld brons, glas, schrift, Egypte, Megalieten, Cycladische kunst, Kreta, ...) 3. De Klassieke Oudheid met de Grieken (Ilias, Odyssee, Schliemann, architectuur, beeldhouwkunst, filosofie, literatuur, toneel, ...), de Kelten (Tene cultuur), de Romeinen (utilitaire architectuur, hellenisme, literatuur, gastronomie,	Bij de keuze van de thema's kan ondermeer rekening gehouden worden met de kenmerken van de cursistengroepen en de beschikbare leermiddelen. Vertrekken van kunstwerken, relictten van kunst of andere bezoekersobjecten om via analyse tot synthese te komen Hierbij wordt voortdurend gebruik gemaakt van visueel materiaal en excursie(s). seminarieoefeningen en/of leergesprek

Leerplandoelstellingen met inbegrip van basiscompetenties (B), uitbreidingsdoelstellingen (U) De cursisten kunnen	B/U	Leerinhouden	Methodologische wenken
		<p>....).</p> <ol style="list-style-type: none"> 4. De Vroege middeleeuwen met Grieks-Latijnse, Keltische en Germaanse, Joods-Christelijke en Islaminvloeden (met bijvoorbeeld recuperatie van Rome, godsdiensten van het woord, iconoclasme en de vera icoon, nomadische culturen, abdijen als cultuurcentra, Karolingische renaissance, El Andalus, ...). 5. De kunst en cultuur van de volle middeleeuwen (met bijvoorbeeld romaanse architectuur en sculptuur, relieken, de gotiek, de burgerlijke bouwkunst, de hoofse cultuur, ...) 6. De renaissance (met bijvoorbeeld Van Eyck en de Vlaamse primitieven, de italiaanse renaissance, het Vaticaan, de wetenschap, het maniërisme, de kastelen van de Loire, boekdrukkunst,...). 7. De barok (met bijvoorbeeld de contrareformatie en absolutisme, Rome, Versailles, Haute Cuisine, Rubens, Vermeer, rococo ...) 8. De start van de moderne kunst (met bijvoorbeeld de Parijse salons, realisme, impressionisme, Japonisme, Belgische symbolisme, art nouveau,) 9. De vele ismen van de 20ste eeuw (met bijvoorbeeld kubisme, futurisme, fauvisme, abstractie, expressionisme, De Stijl, Bauhaus, surrealisme, nieuwe zakelijkheid, magisch realisme, abstract expressionisme, cobra, popart, Hyperrealisme, opart, transavanguardia, Neue Wilden,). 10. Niet Europese kunst en hun impact op Westerse kunst (met bijvoorbeeld het Japonisme en impressionisme, Afrika en het kubisme, Oceanië en de surrealisten, ...) 	

6.4 M HB 019, Basiskennis natuur- en landschapslezen, 40 LT

Administratieve code: 9217

6.4.1 Algemene doelstelling van de module

In deze module verwerf je de basiskennis over geografie, geologie, ecologie, economische geografie, fauna en flora die je in staat stelt om op een kritische en creatieve manier gidsbeurten /reizen inhoudelijk vorm te geven.

6.4.2 Beginsituatie

- Er zijn geen bijkomende instapvoorwaarden bovenop de algemeen geldende instapvoorwaarden van het decreet van 15 juni 2007 betreffende het volwassenenonderwijs.

6.4.3 Leerplandoelstellingen en leerinhouden

Leerplandoelstellingen met inbegrip van basiscompetenties (B), uitbreidingsdoelstellingen (U) De cursisten kunnen	B/U	Leerinhouden	Methodologische wenken
een thema situeren op basis van parate kennis over geografie, geologie, ecologie, economische geografie, fauna en flora M HB 019 BC 01 kritisch reflecteren op actuele maatschappelijke ontwikkelingen op basis van parate kennis over geografie, geologie, ecologie, economische geografie, fauna en flora M HB 019 BC 02	B	<ul style="list-style-type: none"> - Geografisch studie-objecten: begripsstichting en referentiekader (landschap, regio, biotische en abiotische natuur, natuur-mens relaties, biotopen, ecosystemen, natie en staat, structuren internationale samenwerking) - Geografische bronnen en technieken (tekst, kaart, plannen, cijfermateriaal, grafische voorstellingen, GIS, Geoloketten, beeldmateriaal) - Natuurlijke componenten van een landschap (ondergrond, gesteenten als bouw materiaal, bodem, reliëf, weer en klimaat, vegetatie) - Bevolking en bewoning (demografie, bewoning: ontstaan, patroon, urbanisatie, stedelijke netwerken, ruimtelijke ordening) - Ruimtelijke economie (landschappelijke impact van economische activiteiten, economische invloed op mobiliteit en leefmilieu, op welvaart en welzijn, landschappelijke invloed van toerisme, recreatie, natuurbehoud en natuurbeleid) - Synthese: landschapsecologie, duurzame ontwikkeling en mondialisering 	Landschapsfoto's, cartografisch materiaal, tekstanalyse en/of een terreinverkenning van één of meerdere landschappen vormen het uitgangspunt van de lessen Seminarieoefeningen en excursie(s)

6.5 M HB 020, Rondleiden in de praktijk, 80 LT

Administratieve code: 9218

6.5.1 Algemene doelstelling van de module

In deze module train je de voor een gids en reisleader essentiële vaardigheden met betrekking tot communicatie, leiderschap en groepsprocessen.

6.5.2 Beginsituatie

- Er zijn geen bijkomende instapvoorwaarden bovenop de algemeen geldende instapvoorwaarden van het decreet van 15 juni 2007 betreffende het volwassenenonderwijs.

6.5.3 Leerplandoelstellingen en leerinhouden

Leerplandoelstellingen	B/U	Leerinhouden	Methodologische wenken
<p>met inbegrip van basiscompetenties (B), uitbreidingsdoelstellingen (U)</p> <p>De cursisten kunnen</p> <p>Component groepscommunicatie kennis over groepsdynamiek en communicatietechniek toepassen M HB 020 BC 01</p> <p>in functie van de gidsopdracht en de doelgroep een gepaste methodiek van rondleiden selecteren en toepassen M HB 020 BC 02</p> <p>een aangenaam en aan de groep aangepast kader creëren M HB 020 BC 03</p> <p>aan een groep leiding en advies geven M HB 020 BC 04</p> <p>de denk- en leefwereld van de bezoekers inschatten M HB 020 BC 05</p> <p>informatie verstrekken M HB 020 BC 06</p>	B	<ul style="list-style-type: none"> - korte theoretische analyse van het communicatieproces en groepsontwikkeling - structuur van een mededeling (opbouw, aandachtstrekkers, timing) - inhoud van een mededeling (dosering, toegankelijkheid, directheid) korte theoretische analyse van de opbouw/structuur van een commentaar bij een object, een mededeling. - taalregister, intonatie, niet-verbale communicatie - verhaalstructuur en verhalen vertellen - criteria van een goede gidsbeurt - feedback, zelfevaluatie en remediëren - van informatie tot gidsbeurt, van informatie/tekstanalyse tot mondelinge synthese. - interactie (sturing, groepscontact, uitlokken van reacties en behandelen) - definiëren en afstemmen op verschillende doelgroepen , inspelen op diversiteit (kinderen versus hoogopgeleiden), aandacht aan verschillende leiderschapstijlen. - basisprincipes EHBO - deontologische code van de gids 	<p>Good practices vormen het uitgangspunt voor de toegepaste methodiek</p> <p>Een geleide oefening (een museum, station, buurt,...)</p> <p>Een doorgedreven spreek- en verteltraining is noodzakelijk.</p> <p>Korte individuele gidsbeurten (try-outs) op het terrein (museum, stad, streek) te voet of met de bus zijn noodzakelijk.</p> <p>Casussen</p> <p>Feedbackgesprekken en remediërende oefeningen zijn noodzakelijk</p>

Leerplandoelstellingen met inbegrip van basiscompetenties (B), uitbreidingsdoelstellingen (U) De cursisten kunnen	B/U	Leerinhouden	Methodologische wenken
functioneel gebruik maken van didactische middelen M HB 020 BC 07 Component persoonlijk optreden deontologische regels toepassen M HB 020 BC 08 het eigen functioneren evalueren M HB 020 BC 09 een correcte en standaardtaal gebruiken M HB 020 BC 10 basisprincipes van eerstehulpverlening toepassen M HB 020 BC 11 Component duurzaam toerisme de basisfilosofie van duurzame ontwikkeling in toerisme schetsen M HB 020 BC 12 Component gids- en reisleaderstechnieken kaartlezen M HB 020 BC 13 een opdracht voorbereiden en infobundel samenstellen M HB 020 BC 14 een gedetailleerde reis- of gidsroute en -planning uitwerken M HB 020 BC 15 alternatieve scenario's uitwerken M HB 020 BC 16 de opdracht afsluiten M HB 020 BC 17		<ul style="list-style-type: none"> - gebruik van kaartmateriaal in functie van het uitstippelen van een route. - basisprincipes van duurzaam toerisme 	EHBO minimaal

Leerplandoelstellingen met inbegrip van basiscompetenties (B), uitbreidingsdoelstellingen (U) De cursisten kunnen	B/U	Leerinhouden	Methodologische wenken
de opdracht administratief afhandelen M HB 020 BC 18 veiligheidsvoorschriften toepassen M HB 020 BC 19			

6.6 M HB 024, Specifieke gidsvaardigheden, 40 LT

Administratieve code: 9219

6.6.1 Algemene doelstelling van de module

In deze module oefen je de vaardigheden in die, los van de bestemming, kenmerkend zijn voor een goede gids: een boeiend verhaal kunnen brengen en dit verhaal kunnen afstemmen op diverse bezoekersgroepen.

6.6.2 Beginsituatie

De cursist heeft de basiscompetenties bereikt van de modules:

- Voorbereidingsproces
- Basiskennis algemene en politieke geschiedenis
- Basiskennis kunst- en cultuurbeschouwing
- Basiskennis natuur- en landschapslezen
- Rondleiden in de praktijk

6.6.3 Leerplandoelstellingen en leerinhouden

Leerplandoelstellingen	B/U	Leerinhouden	Methodologische wenken
met inbegrip van basiscompetenties (B), uitbreidingsdoelstellingen (U) De cursisten kunnen			
Component verhaal- en verteltechnieken de technieken voor het vertellen van een verhaal toepassen M HB 024 BC 01 in functie van een gidsbeurt, uit een veelheid van mogelijke onderwerpen een zinvolle en boeiende selectie van thema's maken en deze verhalend aan mekaar verbinden. M HB 024 BC 02 Component interculturele communicatie inspelen op de specificiteit, de verwachtingen en de leefwereld van de concrete bezoekersgroep en zijn verhaal daarop afstemmen. M HB 024 BC 03	B	<ul style="list-style-type: none">- Verbale communicatie en lichaamstaal (verder bouwend op de leerstof van de basismodule)- De verteller als facilitator- Het verhaal als drager van betekenissen- Regels van het narratieve scenario (initiële setting, spanningsboog, ontknoping)- Gebruik van metaforen en anekdotes- Opbouw van een gidsbeurt, timing en opbouw van verhalen	Simulaties en rollenspelen (indien mogelijk met video-feedback). Praktische oefeningen in narratieve technieken Analyse van voorbeelden van gidsbeurten. Oefenen van observatie- en waarnemingsvaardigheden. Bvb.Cursisten laten gidsen/vertellen

Leerplandoelstellingen met inbegrip van basiscompetenties (B), uitbreidingsdoelstellingen (U) De cursisten kunnen	B/U	Leerinhouden	Methodologische wenken
op een positieve en open manier omgaan met specifieke waarden en gewoontes van bezoekers die van een andere culturele origine zijn M HB 024 BC 04 andere gewoonten en gedrag van mensen verhelderen vanuit andere betekeniskaders M HB 024 BC 05 spreken en handelen vanuit een gedegen inzicht in de eigen culturele wortels M HB 024 BC 06 de eigen cultuur in relatie brengen met andere/ruimere contexten M HB 024 BC 07		<ul style="list-style-type: none"> - Leren kijken door de ogen van de deelnemers. - Invalshoeken voor het oproepen van vragen en verwondering. - Omgaan met diversiteit - Processen van beeldvorming, stereotypen, vooroordelen. - Basisnoties van wereldgodsdiensten en analyse van grondwaarden van de eigen Westerse cultuur. 	over allerlei onderwerpen en locaties waar ze geen 'voorkennis' van hoeven te hebben. Oefeningen en groepsgesprek. Casussen, simulaties en Rollenspelen mede op basis van visueel materiaal. .

6.7 M HB 025, Bestemming gids, 80 LT

Administratieve code: 9220

6.7.1 Algemene doelstelling van de module

In deze module verwerf je de gespecialiseerde kennis voor het gidsen van een bepaalde bestemming.

6.7.2 Beginsituatie

De cursist heeft de basiscompetenties bereikt van de modules:

- Voorbereidingsproces
- Basiskennis algemene en politieke geschiedenis
- Basiskennis kunst- en cultuurbeschouwing
- Basiskennis natuur- en landschapslezen
- Rondleiden in de praktijk

6.7.3 Leerplandoelstellingen en leerinhouden

Leerplandoelstellingen	B/U	Leerinhouden	Methodologische wenken
met inbegrip van basiscompetenties (B), uitbreidingsdoelstellingen (U) De cursisten kunnen			
de belangrijkste troeven en karakteristieken van de bestemming globaal situeren M HB 025 BC 01 genuanceerd inschatten waarom mensen ervoor kiezen deze bestemming te bezoeken en wat hun verwachtingen zijn M HB 025 BC 02 bij de bezoekers anticiperen op eventuele onjuiste voorstellingen en verwachtingen M HB 025 BC 03 de opgebouwde kennis van allerhande aspecten van de bestemming in onderling verband brengen en duiden M HB 025 BC 04	B	Afhankelijk van de bestemming of het thema: - Beeldvorming rond de bestemming/het thema en wat voor soort bezoekers dit aantrekt - gespecialiseerd overzicht van allerhande aspecten die de bestemming/het thema karakteriseren op vlak van bv. geschiedenis, natuur en landschap, kunst en cultuur,, gastronomie, toeristische hoogtepunten, politieke en economische ontwikkelingen, helden en legendes, levenswijze van de mensen, tradities en volksgeloof, hedendaagse samenleving, plaats binnen Vlaanderen, België, Europa, - Diverse aspecten van de geografische of thematische specialisatie in verhouding tot ruimere gehele plaatsen, bv België, Europa, de wereld, thematische verbredingen, ...	Gastcolleges door specialisten Opzoekwerk van de cursisten, individueel en in subgroepjes. (archief, bibliotheek, internet,...)

Leerplandoelstellingen met inbegrip van basiscompetenties (B), uitbreidingsdoelstellingen (U) De cursisten kunnen	B/U	Leerinhouden	Methodologische wenken
de impact van het toerisme op de bestemming weergeven M HB 025 BC 05 actuele maatschappelijke ontwikkelingen betekenis geven vanuit de bestemmingsgerichte kennis M HB 025 BC 06			

6.8 M HB 026, Project bestemming gids, 80 LT

Administratieve code: 9221

6.8.1 Algemene doelstelling van de module

In deze module verdiep je je in een deelaspect van de bestemming. Je werkt zelfstandig aan de ontwikkeling en uitvoering van een thematische gidsbeurt binnen de gekozen bestemming. Deze doelstellingen kan pas bereikt worden na het uitvoeren van een aantal (beperkte) gidsopdrachten.

6.8.2 Beginsituatie

De cursist heeft de basiscompetenties bereikt van de modules:

- Voorbereidingsproces
- Basiskennis algemene en politieke geschiedenis
- Basiskennis kunst- en cultuurbeschouwing
- Basiskennis natuur- en landschapslezen
- Rondleiden in de praktijk

6.8.3 Leerplandoelstellingen en leerinhouden

Leerplandoelstellingen met inbegrip van basiscompetenties (B), uitbreidingsdoelstellingen (U) De cursisten kunnen	B/U	Leerinhouden	Methodologische wenken
een thema binnen de gekozen bestemming verwerken tot een thematische gidsbeurt M HB 026 BC 01 de kennis van het geselecteerde thema in een ruimer perspectief plaatsen M HB 026 BC 02 de kennis van het thema op een duidelijke en aangename manier overbrengen aan de bezoekers M HB 026 BC 03 de keuzes en opbouw van zijn verhaal binnen deze bestemming flexibel afstemmen op het profiel en	B	- Tot een concrete gidsbeurt uitwerken van een specifiek thema binnen de gekozen specialisatie, rekening houdend met de toeristische beleidscontext en de toeristische actoren. - Profielen en verwachtingspatronen van diverse doelgroepen - Diverse aspecten van het thema in verhouding tot ruimere gehelen plaatsen, bv België, Europa, de wereld, thematische verbredingen, ... - Toepassen van verhalend vertellen, elementen van een gidsbeurt en een briefing. -	Opzoekwerk van de cursisten Deelname aan modelgidsbeurten van professionele gidsen. individueel en in subgroepjes, bv via internet. Zelf uitvoeren van (beperkte) gidsbeurten Evalueren van de eigen en van elkaars gidsbeurten en oefeningen.

Leerplandoelstellingen met inbegrip van basiscompetenties (B), uitbreidingsdoelstellingen (U) De cursisten kunnen	B/U	Leerinhouden	Methodologische wenken
verwachtingen van uiteenlopende bezoekers(groepen) M HB 026 BC 04 rekening houden met de leefwereld en met eventuele cultuurgebonden kenmerken van de bezoekersgroep en van lokale bewoners M HB 026 BC 05 op een positieve manier (andere) gewoonten, gedrag en waarden van lokale bewoners verhelderen en duiden M HB 026 BC 06 de principes van duurzaam toerisme toepassen M HB 026 BC 07 zichzelf bijscholen en een betere kwaliteit van de eigen gidsbeurt nastreven M HB 026 BC 08			Cursisten maken schema's van gidsbeurten. Oefening in 'Mind Mapping'. Opmerken en positief gebruiken van feedback van begeleiders, medecursisten, groepsleden tijdens en na een gidsbeurt. Opmerken en positief gebruiken van voorbeeldgedrag van professionele gidsen.

7 Bibliografie

VOORBEREIDINGSPROCES GIDS/REISLEIDER

VAN DOOREN, J. *Bibliografisch wegwijzertje voor de stad-en streekgids*. Toerisme Vlaanderen, 2006.

ALGEMENE EN POLITIEKE GESCHIEDENIS

VAN DOOREN, J. *Syllabus algemene en politieke geschiedenis*. Toerisme Vlaanderen, 2007.

RIBBENS, K. *Een eigentijds verleden. Alledaagse historische cultuur in Nederland 1945-2000*. Hilversum, Verloren, 2002.

Wereldgeschiedenissen

MANN, G. e.a. *Universele Wereldgeschiedenis*. Hasselt, Heidelberg – Orbis, 1974-1979.

Sesam encyclopedie van de wereldgeschiedenis. Amsterdam, Anthos, 1996.

VAN OUDHEUSDEN, J. *De wereldgeschiedenis in een notendop*. Amsterdam, Prometheus, 2000.

ENCARTA

Chronologieën en atlassen

PLOETZ, K. *Prisma kalendarium. Wereldgeschiedenis in jaartallen*. Utrecht, Het Spectrum, 1988.

PLOETZ, K. *Aula Wereldgeschiedenis in jaartallen*. 4dln. Utrecht-Antwerpen, Het Spectrum, 1980.

Sesam atlas bij de wereldgeschiedenis. 2dln. Apeldoorn, Van Walraven, 1985.

Specifieke werken

WES, M.A. e.a. *De Wereld van de Oudheid*. Groningen, Wolters-Noordhoff, 1984.

FINLEY, M. *De oude Grieken*. Leuven, Van Halewyck, 1996.

LE GOFF, J. *De cultuur van middeleeuw Europa*. Amsterdam, Wereldbibiotheek, 1987.

JANSEN, H.P.H. *Geschiedenis van de Middeleeuwen*. Utrecht-Antwerpen, Het Spectrum, 1978.

VAN OS, M. *Een kennismaking met de geschiedenis van de Nieuwe Tijd*. Muiderberg, Coutinho, 1984.

CALJE, P.A.J. & DEN HOLLANDER, C. *De nieuwste geschiedenis*. Utrecht, Het Spectrum, 1992.

BOSSCHER, D.F.J. e.a. *De wereld na 1945*. Utrecht, Het Spectrum, 1992.

HOBSBAWM, E. *Een eeuw van uitersten. De twintigste eeuw, 1914 – 1991*. Utrecht, Het Spectrum, 1994.

ULRICH, H. *De 20ste eeuw in een notendop*, Amsterdam, Prometheus, 1999. De Nederlanden:

Bibliografie

ULENS, J. *Geschiedenis van de Nederlanden*. Leuven, Garant, 1993.

Chronologie

JANSEN, H.P.H. *Prisma Kalendarium. Geschiedenis van de Lage Landen in jaartallen*, Utrecht-Antwerpen: Het Spectrum 1988.

Overzichtswerken

BLOK, D.P. e.a. (ed.), *Algemene geschiedenis der Nederlanden*. 15dln. Haarlem/Weesp: Fibula-Van Dishoeck, 1977-1983.

Nijhoffs Geschiedenislexicon. Nederland en België. 's-Gravenhage – Antwerpen, Martinus Nijhoff, 1981.

BAUER, R. *De Lage Landen: een geschiedenis in de spiegel van Europa*. Tielt, Lannoo, 1994.

BLOM, J.C.H. & LAMBERTS, E. (red.) *Geschiedenis van de Nederlanden*. Rijswijk, Nijgh & Van Ditmar Universitair, 1993.

JANSEN, P. e.a. *De Gouden delta der lage landen*. Antwerpen, Mercatorfonds, 1996.

KOSSMANN, E.H. *De Lage Landen, 1780-1980. Twee eeuwen Nederland en België*. 2dln. Amsterdam-Brussel, Elsevier, 1986.

SCHÖFFER, I e.a. *De Lage Landen van 1500 tot 1780*. Amsterdam, Agon, 1991.

Geschiedenis van België

LUYKX, T. & PLATEL, M. *Politieke geschiedenis van België van 1789 tot 1985*. 2dln. Antwerpen, Kluwer, 1985.

WITTE, E. e.a. *Politieke geschiedenis van België van 1830 tot heden*. Antwerpen, Standaard, 1990.

WITTE, E. e.a. *Nieuwe geschiedenis van België. Deel I 1830-1905*. Tielt, Lannoo, 2005.

Geschiedenis van Vlaanderen

Culturele geschiedenis van Vlaanderen. 10 dln. Deurne, Baart, 1982-1983

Twintig eeuwen Vlaanderen. 15 dln. Hasselt, Heidelberg-Orbis, 1972-1979.

WITTE, E. e.a. *Geschiedenis van Vlaanderen, van de oorsprong tot heden*. Brussel, La Renaissance du Livre, 1983.

Speciaal

ART, J. e.a. *Hoe schrijf ik de geschiedenis van mijn gemeente?* Gent, 2003.

VAN UYTVEN, R. e.a. *Geschiedenis van Brabant*. Leuven, Davidsfonds, 2004.

Kunst-en Cultuurbeschuwing:

DE VISSER, A. *Hardop kijken, Een inleiding tot de kunstbeschuwing*. Nijmegen-Amsterdam, 2003.

HONOUR, H. & FLEMING, J. *Algemene kunstgeschiedenis*. Amsterdam, Meulenhoff, 2000.

Natuur-en Landschapslezen:

- ALLEMEERSCH, L.. e.a. *Heide in Limburg.*, Lannoo, Tielt, 1988
- AMERYCKX, J., VERHEYE W., VERMEIRE R., *Bodemkunde*, Gent, 1995
- ANTROP, M., DE MAEYER PH., VANDERMOTTEN CHR. & BEYAERT M., *België in kaart. De evolutie van het landschap in drie eeuwen cartografie*. Lannoo, Tielt, 2006
- ANTROP, M. *Het landschap meervoudig bekeken*. Pelckmans, Kapellen. 1988
- ANTROP, M. *Perspectieven op het landschap*, Academia Press, Gent, 2007
- BERENDSEN, H.J.A., *De vorming van het land. Inleiding in de geologie en de geomorfologie*, Van Gorcum, Assen, 2008
- BERENDSEN, H.J.A., *Landschappelijk Nederland*. Van Gorcum, Assen, 2008
- BERENDSEN, H.J.A., *Landschap in delen*. Van Gorcum, Assen, 2005
- BOSSU, J. *Vlaanderen in oude kaarten. Drie eeuwen Cartografie*. Lannoo, Tielt, 1983
- BROOThAERS, L., *Geologie van Vlaanderen, een schets*. Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, 1995
- BUISMAN J., *Duizend jaar weer, wind en water in de Lage Landen*, Franeker, 1995
- DE BLUST, G. e.a., *De Kalmhoutse Heide*. Davidsfonds, Leuven. 1997
- DE GANS, W., *Geologieboek Nederland*, ANWB, Den Haag, 2006
- DE KOK, H., HAEST, R., *Gids van de Kmpen*, Brepols, Turnhout, 1993
- DEPUYDT, F., *Fascinerende Landschappen van Vlaanderen en Wallonië*. Davidsfonds/Leuven.1995
- DIRIKEN, P., *Reeks Geogidsen*. Georeto, Kortesse
- DREESEN, R., DUSAR, M. & DOPERE, Fr., *Atlas Natuursteen in Limburgse Monumenten*, Prov. Limburg, Hasselt, 2001
- GOOSSENS, D., *Inleiding tot de geologie en geomorfologie van België*. Geologische Kring, Erps-Kwerps. 1981
- GULLENTOPS F., e.a., *Delfstoffen in Vlaanderen*. Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, Brussel, 1996
- GYSELS, H., *De landschappen van Vlaanderen en Zuidelijk Nederland*, Garant, Apeldoorn-Leuven, 1993
- HERMY, M., DE BLUST, G., *Punten en lijnen in het landschap*, Stichting Leefmilieu, Kredietbank, Antwerpen, 1997
- HERMY, M., DE BLUST, G., SLOOTMAEKERS, M., *Natuurbeheer*, Davidsfonds, Leuven, 2004
- HOBBS, J.J., *World regional geography*, 6th edit., Brooks/Cole.,Belmont, 2009
- HOFKENS, E. e.a., *Nieuwe impulsen voor de landschapszorg - De landschapsatlas (baken voor een verruimd beleid)*. Brussel, Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, 2001
- LORZING, H., *The Nature of Landscape – A personal Quest*. 2001
- MAES, P., *De laatste restjes groen (West-Vlaanderen)*, Zellik, Globe, 1995
- PANNEKOEK, A.J. & VAN STRAATEN, L.M.J.U: *Algemene Geologie*, 599 p. Wolters-Noordhoff, Groningen, 5de druk, 1992.
- RACKMAN O., *The history of the countryside*, Phoenix Press, London, 1997
- ROTTIER, H. e.a., *De Vlaamse Kustvlakte van Calais tot Saeftinghe..*, Tielt & Den Boer Middelburg,1984
- STERNBERG, R.J., *Thinking styles*. New York, Cambridge University Press, 1997
- STRUIJLAART H.J.P., *Prisma van de geografie. Ruim 2000 begrippen van A tot Z*. Het Spectrum, 1993
- THOEN, H., *De Romeinen langs de Vlaamse kust*, Gemeentekrediet, Brussel, 1987
- VANMAERCKE - GOTTIGNY. *Levende aarde in de Vlaamse Ardennen*. Stichting O.Wattez., Ronse, 1988
- VERHULST. A. *Landschap en landbouw in middeleeuws Vlaanderen*, Gemeentekrediet, Brussel, 1995
- WAUGH, D., *Geography, an integrated approach*, Nelson Thornes, Cheltenham, 2002
- WOUTERS, L, VANDENBERGHE, N., *Geologie van de Kempen*, NIRAS, Brussel, 1994
- X, *De Bergen, Milieu-educatie in de Westvlaamse Heuvels*. Provincie West-Vlaanderen., Brugge, 1994
- X, *De Groene 62 : landschapsverkenning langs de spoorwegbedding Oostende – Torhout*, Provincie West-Vlaanderen.,1992
- X, *De Grote Atlas van Ferraris*, Lannoo/NGI/Kon. Bibl. België, Brussel, 2009
- X, *De haven van Gent – Project Kluizendok*. Havenbedrijf Gent GAB. 2005
- X, *De haven van Gent, de vriendelijke haven.*, Havenbedrijf Gent GAB. 2005
- X, *De open ruimte in Vlaanderen, algemeen referentiekader*. Koning Boudewijnstichting, Brussel, 1985
- X, *De open ruimte in Vlaanderen, Binnen-Vlaanderen Oost*. Koning Boudewijnstichting, Brussel, 1985
- X, *De open ruimte in Vlaanderen, Haspengouw*. Koning Boudewijnstichting, Brussel, 1985
- X, *De open ruimte in Vlaanderen, Kust en Polders*. Koning Boudewijnstichting, Brussel, 1985
- X, *De open ruimte in Vlaanderen, Midden-Limburg*. Koning Boudewijnstichting, Brussel, 1985
- X, *Ontstaan en ontwikkeling van de haven van Gent en haar verbinding met de zee*. Havenbedrijf Gent GAB. 2003
- X, *Profiel van de haven van Gent*. Havenbedrijf Gent GAB. 2005

X, *Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen*. Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap. 1998

Kaarten en luchtfoto's

Algemene Wereldatlas. Wolters.
Ferraris *Kabinetskaart der Oostenrijkse Nederlanden*. N.G.I.
Gerard Mercator *Kaart van Vlaanderen*. N.G.I.
Orthofoto's van Vlaanderen Eurosense, Wemmel
Topografische kaarten. N.G.I.

Rondleiden in de Praktijk

ARMSTRONG D, e.a., *Gesture and the Nature of Language*, Cambridge University Press, 1995
ARMSTRONG D. e.a. *Gesture and the nature of language*, Cambridge, Cambridge University Press, 1995
ARNOLDI, F., *Wat, waarom en hoe toneelspelen*. Heijnis, 1970
BIRDWHISTELL R., *Kinetics and context: essays on body motion communication*, Pennsylvania, Pennsylvania Press, 1970
BLINDENZORG LICHT EN LIEFDE, *Algemeen documentatiepakket voor scholieren, studenten en andere geïnteresseerden*, Documentatiedienst Licht en Liefde, 2001
BRUSKIN R.H., *Communicatieleer*, 1986
BURGOON J., *Nonverbal Signals in Mark L. Knapp & Gerald R. Miller Handbook of Interpersonal Communication*. Beverly Hills, Sage
BUZAN T., *Use Your Head*, Londen, BBC Books, 1974
BUZAN, T., *Gebruik je geheugen*, Schoonhoven, Academie Service, 1995
CLAMPITT P.G., *Communicating for Managerial Effectiveness*, Newbury Park, 1991
DANIËLS, W., e.a., *De stem van ...*, Den Haag, SDU uitgeverij, 1993
DAVENPORT T., *The attention economy*, Harvard Business School Press, 2001
DE BRANBANDER, G., e.a. *De Muzen nodigen uit!?* Antwerpen, UFSIA, 1999
De GROOF B, *Spreken voor een volle zaal*, Antwerpen Apeldoorn, Garant, 2003
DE GROOTE, P., *Panorama op Toerisme*, Leuven, Garant, 1995
DE RYNCK, P., *Volgt de gids? Nieuwe perspectieven voor educatie en gidsing in kunstmusea*, Koning Boudewijnstichting, 2001
DIERENDONCK, R., *Syllabus bij de studiedag Educatief werken in musea met personen met een verstandelijke handicap*, Antwerpen, 2000
DRAAISMA, D., *De metaforenmachine, een geschiedenis van het geheugen*, Historische uitgeverij, 1995
FRIEDRICH G. e.a., *Systematic Desensitization en Avoiding Communication: Shyness, Reticence and Communication Apprehension*, Beverly Hills, 1984
GALLI J., *Intercultural communication*, Elton-Wolf Publishing
GRICE P., *Studies in the way of word's?* Harvard University Press
HILGER, F. e.a., *Professoneel presenteren*, Schoonhoven: Academic Service.
HULST, H. e.a., *Gids voor Gidsen Toerboek*, Leiden, 2006
KLAASSEN W., *De spraakmakers in Onze Taal, Themanummer over stem en spraak*, 1993
KORSWAGEN C.J.J., *Mondelinge Communicatie2*, Wolters-Noordhoff
LAERY, T., *Interpersonal diagnosis of personality*, New York, Ronald Press, 1957
LASZLO, E., *The Multi-cultural Planet report of a UNESCO international expert group*, Oxford, Oneworld, 1993
LENTE, G. van, *Groepen Leiden en begeleiden*, Het Spectrum, 1991
MADDERN, E., *Storytelling at Historic Sites English Heritage*, 1992
MAYER, R., *Multimedia Learning*, Cambridge University Press, 2001
MEHRABIAN, A. *Nonverbal communication*, Chicago, Illinois, Aldine-Atherton, 1972
MINNEBO K., *Gidsen en hun rollen in Volgt de gids? Nieuwe perspectieven voor educatie en gidsing in kunstmusea*, Brussel, Koning Boudewijnstichting,
NILLESEN F, *Wat bedoel je?*, Angerenstein, 1998
PARKIN, M., *Tales for Coaching*, London, Kogan Page, 2001
PARKIN, M., *Tales for Trainers*, London, Kogan Page, 1998
PERELMAN, e.a., *The new Rhetoric and the Rhetoricians. Remembrances and Comments.*, Quarterly Journal of Speech, 1984
PRUMMEL J., e.a., *Een andere kijk op gidsen. Reader*, VMV, 2002
QUINTILIANUS, *De opleiding tot redenaar*. Groningen, Historische uitgeverij
REMMERSWAAL J., *Begeleiden van Groepen. Groepsdynamica in de praktijk*, Houten/Zaventem, Bohn Stafleu Van Lughem, 1992
RIEMAN, F., *Psychologie van de angst*, 's Gravenhage, Vuga, 1980
ROANE S, *Mag ik me even voorstellen?* , uitgeverij M&P-Weert, 1994
SAS P., e.a., *Als je veel moet praten*, Leuven, Garant, 1991
SCHMIDT, J., *Weten en kunnen, hoe leer ik voordragen en toneelspelen?* Amsterdam, Kosmos, jaren 1950
SHANK, e.a., *Tell me a Story: Narrative and Intelligence*, Northwestern University Press, 1998
SHULMAN A., e.a., *Non-Verbal Communication*, Ed. Williams R. Thames and Hudson, 1981
SIMMONS, A., *The Story Factor: Secrets of Influence from the Art of Storytelling*, Cambridge, Perseus, 2001
SOET, M.I., *De stem, handleiding voor een goed gebruik*, Kosmos Amsterdam Antwerpen
SPALTY B., *Over Soundmix- & microfoongebruik*, uitgegeven in eigen beheer, 1992

STERNBERG, R.J., *Thinking styles*. New York, Cambridge University Press, 1997
THORESEN, P., *Defense Mechanisms in groups*, in The Annual Handbook for Group Facilitators, San Diego, University Associates, 1972
VAN DER AUWERAERT A. e.a. *Postmoderne wetenschapscommunicatie: zijn wetenschappers er klaar voor?*, 2006
VAN DER MEIDEN A, *Over spreken gesproken. Aspecten van de moderne Retorica*, Vandermeiden Consultancy, 1989
VAN MEER, K., e.a., *Elementaire sociale vaardigheden*, Diegem, Bohn Stafleu Van Loghum Houten, 1997
VraseneFinaliteit reisleader
VROENE, J., *De kracht van verhalen*, Amsterdam, Bres BV, 2000
WATZLAWICK, P. e.a., *De pragmatische aspecten van de menselijke communicatie*, Deventer, Van Loghum Slaterus, 1970
WIPPO, P., e.a., *Alle ogen gericht op ... omgaan met plankenkoorts*, Amsterdam, Boom, 2002

Transport

www.brusselsairport.be
www.fbaa.be
www.touring.be

EHBO en noodsituaties

www.gezondheid.be
www.rodekruis.be

Groepsdynamica en conflicthantering

DE MEULEMEESTER K., e.a. ., *Handleiding voor reisleaders en reizigers*. Davidsfonds, Leuven, 2006.
OOMKES F.R. *Training als beroep. Sociale en interculturele vaardigheid*. (delen 1 en vooral 2 omtrent groepen). Meppel, Boom, Amsterdam, 1994.
RAADGERS W. e.a. , *Reisleiding Geven. Handboek voor reisleaders*. Uitgeverij ToerBoek, Leiden, 2006.
REMMERSWAAL J. *Handboek Groepsdynamika*. Uitgeverij H. Nelissen, 2003.

Wereldgodsdiensten en interculturele communicatie

CIMIC (Marc Colpaert initiatiefnemer), *Voortgezette opleiding intercultureel management*. Katholieke Hogeschool Mechelen. Oa de reeks
CLEMENTS P., e.a. *The diversity training handbook. A practical guide to understanding & changing attitudes*. Kogan Page, New Dehli, 2004.
HOFSTEDE G., *Allemaal andersdenkenden. Omgaan met cultuurverschillen*. Uitgeverij contact, Amsterdam; 1991.
monografieën daar uitgegeven.
OOMKES F.e.a.,. *Cross-cultural communication. A trainer's manual*. Gower publishing, UK. 1995.
PINTO D. *Intercultural Communication. A three-step method for dealing with differences*. Garant, Leuven. 2000.
SHADID W.A. *Grondslagen van interculturele communicatie. Studieveld en werkterrein*. Bohn Stafleu Van Loghum, 1998.
Steunpunt ICO (Intercultureel Onderwijs) van het U.Gent.
VOSSESTEIN J. *Vreemd volk. Over gedrag in andere culturen*. KIT Publishers, Amsterdam. 2003